

С. О. Роговський,
аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МАКРОСЕРЕДОВИЩА НА БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ

S. Rogovskiy,
postgraduate student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ANALYSIS OF MACROENVIRONMENT IMPACT ON BANKING SECTOR OF UKRAINE

У дослідженні було проаналізовано становище банківського ринку України. Було визначено тренди зростання ринку протягом останніх років. На базі PEST-аналізу сформовано загальну картину макросередовища. Досліджено, яким чином загальні тенденції розвитку економічного, політичного, соціально-культурного та технологічного середовищ пов'язані із змінами у банківському секторі. Було визначено найсуттєвіші можливості та загрози, які формуються у макросередовищі та запропоновані шляхи коригування стратегії банку відносно них.

The state of banking market was analyzed in the research. The trends of market growth over the last years were determined. The general picture of the macroenvironment state was formed on PEST-basis. The connection of general tendencies of economical, political, social, cultural and technological environments development with changes in banking sector were determined. The most serious opportunities and threats forming in the macroenvironment were determined and the ways of adjusting the strategy of the bank towards them.

Ключові слова: банківський сектор, банківські послуги, маркетинговий аналіз, макросередовище, PEST-аналіз, маркетингова стратегія.

Key words: banking sector, banking services, marketing analysis, macroenvironment, PEST-analysis, marketing strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Повністю сконцентрувавшись на мікросередовищі, особливо, на конкурентах та споживачах, маркетологи ризикують прогавити загрози та можливості з боку загальноекономічного, політичного, соціально-культурного, та технологічного середовищ. Досвідчений аналітик повинен оцінювати у першу чергу довгострокові перспективи. На сьогоднішній день науковці не достатньо окреслили загальні тренди у макросередовищі, яке впливає на ефективність банківської діяльності. Відсутні комплексні дослідження на стику дисциплін маркетингу та банківської справи, які б ілюстрували методику аналізу зовнішнього середовища банку та надавали рекомендації щодо формування стратегії. Аналіз зовнішнього макросередовища повинен бути відправною точкою для розробки маркетингової стратегії банку. Оскільки зовнішнє макросередовище формує загальні умови, в яких повинні діяти учасники ринку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНИШЕ ПИТАНЬ

Маркетинговим аналізом банківського сектору займалась велика кількість вітчизняних та закордонних дослідників. Серед них — Нікітін А.В., Бортніков Г.П., Федорченко А.В., Остролюцький М., Мельник Т., Хабаров В.І., Попова Н.Ю., Сондерс Д., Аакер Д., Роуз П.С., Едгар М. та інші.

Більшість досліджень охоплювали вплив окремих сфер чи окремих факторів на ринок банківських послуг. Або навіть обмежувались дослідженням впливу мікросередовища.

У роботі пропонується звернути особливу увагу на застосування PEST-аналізу як окремої частини класичного SWOT-аналізу, запропонованого професором Кеннетом Ендрюсом. Такий підхід дозволить, на відміну від методик інших авторів, підійти до проблеми комплексно.

Метою дослідження є окреслення ключових тенденцій у макросередовищі банку, визначення основних можливостей та загроз для учасників ринку та розробка рекомендацій щодо формування маркетингової стратегії. Мета конкретизується у наступних завданнях:

- Визначення загального тренду розвитку ринку банківських послуг України.
- Аналіз становища політико-правового середовища України та його впливу на банківський сектор.
- Аналіз загальноекономічних трендів в Україні.
- Дослідження впливу соціальних, демографічних, культурних факторів на ситуацію в банківському секторі.
- Окреслення розвитку технологій у контексті банківського ринку України.
- Формування рекомендації для розробки маркетингової стратегії банку на базі проведеного дослідження.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За даними Національного банку України в державі має банківську ліцензію 181 комерційний банк, 19 банків знаходяться у стані ліквідації (на 1 грудня 2013 року). 50 банків — банки з іноземним капіталом (21 — із сто відсотковим іноземним капіталом) [1].

Прослідкуємо динаміку активів банків протягом семи останніх років (рис. 1).

Зростання активів банків відбувається у середньому на 10 відсотків щорічно (рис. 1). Зростання обсягів наданих кредитів, обсягів банківських зобов'язань відбуваються в аналогічному тренді (рис. 2 і рис. 3). Спад 2010 року є наслідком кризових явищ 2008—2009 років, які лише тимчасово дестабілізували банківський сектор. Зростання активів, зобов'язань та інших показників опосередковано вказують на розширення ринку.

Необхідно зазначити, що окрім банків, суттєву роль на ринку банківських послуг мають небанківські фінансові установи. Їхні активи склали близько 7% від загальних активів усіх організацій ринку на кінець 2012 року [2]. Таким чином, активи усіх учасників ринку на сьогодні складають приблизно 1 трильйон 260 мільярдів гривень.

Згідно з логікою методико-методологічної бази, банківський сектор формують чотири великі ринки — ринок кредитних послуг, ринок депозитних послуг, ринок розрахунково-касового обслуговування та ринок інвестиційних послуг.

Визначимо ринкову частку п'яти найбільших (за активами) банків України. Згідно із даними НБУ за липень 2013 року [3], [4], найбільшими банками України є Приватбанк (22,4%), Ощадбанк (11,2%), Укресімбанк (10,7%), Дельта Банк (5,6%) та Райффайзен Банк Аваль (5,3%). Із них два державних — Укресімбанк та Ощадбанк, а лєвова частка статутного капіталу Райффайзен Банку Аваль (96,41%) належить австрійському Райффайзен Банку Інтернаціональ АГ [5]. Ринкова частка усіх п'яти найбільших банків (за активами) складатиме 55,2%, тобто більше, ніж половина ринку. Відповідно, решта 178 банків володіють лише близько 44,8% ринку (за активами). Такі підрахунки вказують про значну нерівномірність розподілу ринку (рис. 4).

Крім цього існує нерівномірність у географічному розміщенні банківських структур на території України. Так, більше половини материнських банків розташовані на території Києва та Київської області, значно концентровані банківські ринки Донецької, Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей. В інших регіонах банківський ринок має низький ступінь концентрації. Кількість банківських установ там знаходиться на рівні близько 1—1,5% від загальноукраїнського рівня, а в окремих регіонах (Закарпатська область, Івано-Франківська область) взагалі менше 1% [6].

Наступним кроком аналізу ринку банківських послуг пропонується застосування PEST-аналізу. На основі даної моделі проаналізуємо стан та тенденції макросередовища і його вплив на банківський сектор України.

Спочатку проаналізуємо ключові для банківського ринку аспекти з боку політико-правового середовища.

1. Кінець 2013 та початок 2014 року в Україні відзначалися глибокою політичною кризою, що несла загрозу дестабілізації усіх сфер життя суспільства, у тому числі і банківського бізнесу. Незадовільний політичний стан формує загрозу значного погіршення економічного, інвестиційного клімату держави.

2. Одночасно і можливостями і загрозами з боку політичної сфери можуть обернутись відносини України на міжнародній арені. У першу чергу, значний вплив на державу мають взаємовідносини із Російською

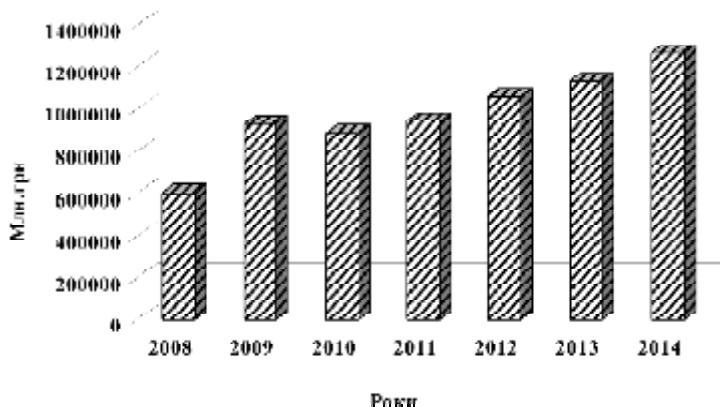

Рис. 1. Гістограма динаміки активів банків у 2008—2014 роках

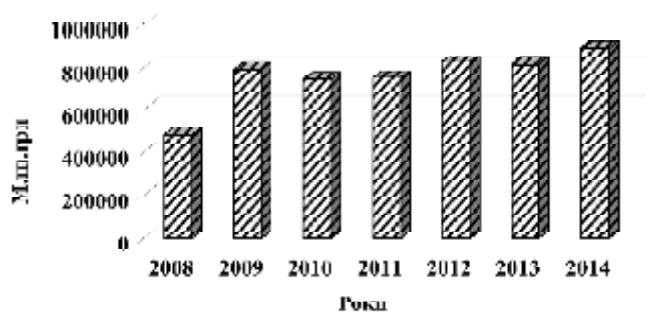

Рис. 2. Гістограма зміни обсягів наданих кредитів банками України протягом 2008—2014 років

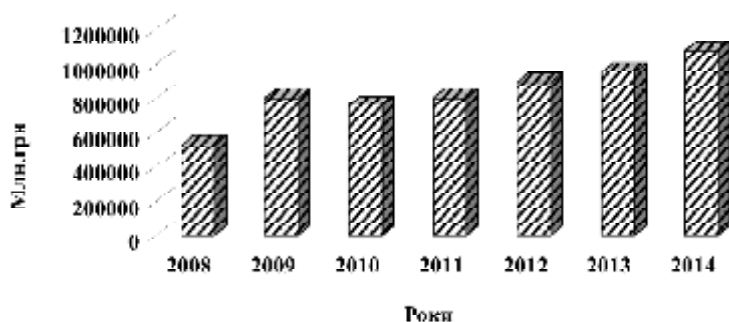

Рис. 3. Гістограма зміни обсягів зобов'язань банків України в 2008—2014 роках

Федерацією та країнами-учасниками Європейського Союзу.

3. Регульовальна база ринку банківських послуг є досить розгалуженою та фрагментарною, вона не охоплює всі сегменти сектору. Звідси є загроза зростання тіньового сектору, маніпулювання цінами та загальному зростанню правопорушень.

4. Законодавча база у сфері банківського бізнесу не повністю відповідає стандартам ЄС. Негативними аспек-

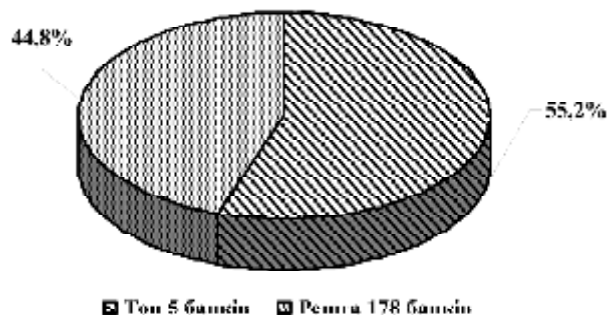

Рис. 4. Діаграма нерівності розподілу ринку банківських послуг України у 2013 році (за активами)

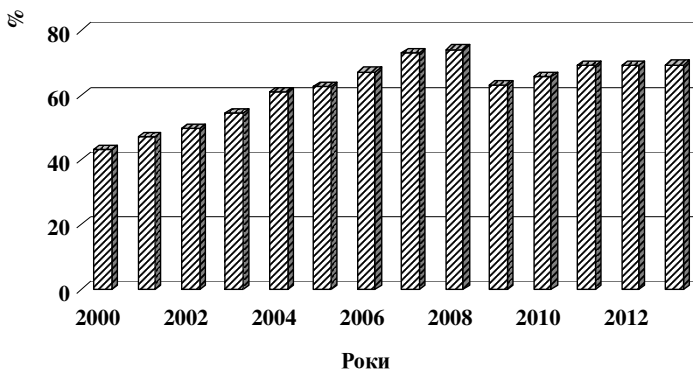

Рис. 5. Гістограма зміни реального ВВП протягом 2000–2013 років (відносно 1990 року, у %)

тами є відсутність уніфікованих вимог до банківських установ, відсутність чітко сформованих механізмів банкрутства, а також захисту прав акціонерів [7].

5. Державні регулювальні органи банківського сектору та банківські установи мають низький рівень прозорості, значну закритість інформації. Тобто, потенційним інвесторам та іншим учасникам ринку важко об'єктивно оцінити ті чи інші показники стійкості, кредитоспроможності банку [7].

6. В Україні низький рівень захисту інтересів кредиторів та позичальників з боку законодавства, а також рівень урегулювання спорів з приводу корпоративного управління банком.

7. Ще однією загрозою є прогалини в законодавстві, що пов'язане із управлінням ризиками.

Необхідно підсумувати, що політико — правове середовище України зазнає впливу глобалізаційно — інтеграційних процесів. Банківське законодавство знаходиться у стані уніфікації та стандартизації відповідно до засад міжнародного права.

Тісно поєднане із політико-правовим є економічне макросередовище банківського сектору. Відзначимо ключові його тенденції та аспекти:

1. Економічний клімат України нерозривно пов'язаний із політичним середовищем, нестабільність призводить до підвищення ризиковості, відтоку інвестицій, погіршення умов ведення бізнесу.

2. Показник ВВП за паритетом купівельної спроможності становив 331,6 млрд доларів США у 2012 році (на 0,2% більше, ніж у 2011 році). Але в 2013 році темпи зростання були на рівні 0% (рис. 5). А зовнішній борг становив 73,078, це на 13,31% більше, ніж у 2012 році [8]. Економіка України за рівнем ВВП (за паритетом купівельної спроможності) знаходиться на 40 місці у світі [9].

3. В Україні спостерігається негативний тренд зменшення експортно — імпортного сальдо. Так, станом на 2012 рік, імпорт переважав над експортом на 9,027 млрд доларів США [10]. На жаль, Україна експортує здебільшого сировину та матеріали первинної обробки, а імпортує енергоресурси та високотехнологічну та наукоємну продукцію.

4. Негативним явищем в українській економіці є тренд до скорочення притоку прямих іноземних інвестицій. Так, за січень — жовтень 2013 року обсяг прямих іноземних інвестицій склав лише 1,27 млрд доларів США, це вдвічі менше, ніж за аналогічний період 2012 року [11].

5. Рівень безробіття в Україні становив 8%, станом на кінець жовтня 2013 року. Існує прогноз, за яким рівень безробіття має скоротитись до 6,3% у 2017 році [12]. Це, без сумніву, очевидна можливість для банківського сектору в разі об'єктивності визначення показника.

6. Загрозою для банківського сектору України є тренд до скорочення золотовалютних резервів. На кі-

нець 2013 року вони склали лише 18,7 млрд доларів США. Також спостерігався спад курсу гривні [13].

7. Необхідно констатувати той факт, що прибуток банків України станом на листопад 2013 року склав лише 2,5 млрд доларів США, рахуючи із початку року. За аналогічний період 2012 року, прибуток склав 4,5 млрд доларів США [14].

8. Банківські установи України мають низьку капіталізацію, низьку фінансову стійкість. Дана загроза виступає в якості дестабілізатора реального сектору економіки [7]. Хоча капітальна база та фінансова стабільність банків України мають тренд до зростання. Таким чином, загроза в довгостроковій перспективі може стати можливістю.

9. Обчислені у дослідженні індекси концентрації вказують на можливість розширення ринку банківських послуг України. Фактично, тренди підтверджують, що дане розширення сьогодні і відбувається. Зростають активи банків, обсяги наданих кредитів фізичним та юридичним особам, банківські зобов'язання.

10. Рівень конкурентоспроможності банківських послуг на ринку України є відносно низьким. Банківські установи мають можливість покращення фінансових результатів шляхом підвищення конкурентоспроможності власних послуг.

11. Спостерігається тенденція збільшення іноземних учасників на ринку України, а також збільшується участь іноземного капіталу в активах банків. Це є позитивним явищем для економіки в цілому, оскільки означає покращення економічного клімату, але є й загрозою підвищення конкуренції для вітчизняних банків.

12. Багато можливостей та зароз породжує міжнародна інтеграція Української економіки. Значною загрозою для банківського сектору є такі зовнішні негативні аспекти, як зростання цін на енергоносії, інвестиційні ресурси. Міжнародна економіка лише відновлює докризові темпи зростання. Ще однією можливою загрозою є висока є ймовірність другої хвилі економічної кризи.

Попри нестабільність економічного життя країни та світу, попри відсутність досконалих регулятивних документів, ринок банківських послуг зростає (як було видно із статистики). Це свідчить, що можливе та в перспективі по своїй якості та кількості все ж переважають загрози та проблеми, які існують на ринку.

Важливе значення для підвищення ефективності діяльності банку у довгостроковій перспективі має врахування соціально — культурних трендів. Даний блок макропоказників важливий в силу простого факту, що населення виступає фізичною базою попиту на товари та послуги, а також є вагомим джерелом фінансових та інших ресурсів. Тому необхідно акцентувати увагу на наступні зміни у демографії, соціально-економічному стані та культурно-релігійних особливостях:

1. Загрозою для ринків України є скорочення кількості населення. Станом на 1 листопада 2013 року населення України становило 45 447 010 осіб (наявне), що складає близько 87% від показника 1993 року, 93,8% від показника 2001 року та 96,6 від 2005 року [15]. Причини — від'ємні міграційний приріст та природній приріст населення. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України у 2020 році населення України становитиме 44,3 млн чоловік, а у 2030 — 42,8 млн чоловік [16].

2. Можливості та загрози розселення та концентрації населення пов'язані у першу чергу із рівнем урбанізації. Рівень урбанізації в державі постійно зростає. Близько 69% населення проживає у містах (станом на 1 листопада 2013 року, рис. 6) [15]. Зростання чисельності населення протягом останніх років спостерігається у Північно-Західних регіонах України та на крайньому Півдні, а також у місті Києві. Скорочення — у центральних та східних областях. Сільське населення є більш чисельним на Заході та у Центрі, порівняно із північно-східними та південними областями України [18].

3. Потенційною можливістю для банківського сектору є тенденція до скорочення кількості працездатного населення: 65,1% у 2009 році порівняно із 79,1% у 1989 році [15]. Оскільки рівень доходів вищий саме у працездатного населення. Проте даний позитивне аспекти фактично нівелюється такими явищами, як безробіття, зниження купівельної спроможності, скороченням наявного населення, фактором відтоку кваліфікованих кадрів.

4. Загрозою з боку демографічних факторів є процес старіння нації. У 2010 році відсоток населення старше 60 років складав близько 20%, а число населення до 15 років — менше 20%. Негативний тренд зберігається [17]. Окрім явної загрози для банківського ринку, є й певна можливість збільшити обсяг наданих послуг, попит на які формує старша вікова група. В додаток останньому твердженню є прогноз зростання середньої тривалості життя в Україні [15].

5. Ще однією теоретичною можливістю, яка є фактичною загрозою є рівень освіти. Теоретично повну вищу освіту в Україні отримали 13,6% населення в 2001 році, порівняно із 9,5% в 1989 році [21], тренд має яскраво виражений зростаючий характер. Рівень освіти корелюється із рівнем доходу і купівельною платоспроможністю. Але реальний рівень знань та навичок є значно нижчим завдяки корупції та хабарництву, які процвітають на теренах України останні десятиліття.

6. Середній рівень реальної заробітної плати в Україні зростає [22]. Таким чином, купівельна спроможність покупців у сфері банківських послуг також має тренд зростання. Дана можливість дещо знижується тим фактом, що зростання відбувається дуже низькими темпами, в державі так і не сформувався середній клас.

7. Україна вважається мононаціональною державою. 77,8% становлять українці, 17,3% — росіяни (разом більше 95%) (рис. 7) [19]. Таке явище полегшує врахування культурних особливостей при позиціонуванні послуг банку. Хоча необхідно зауважити, що культурні особливості населення крайнього Сходу та Заходу України мають суттєві розбіжності. Також при позиціонуванні повинна бути врахована мовна приналежність населення. Так, 67,5% рідною вважають українську, 29,6% — російську (станом на 2001 рік) [20].

Макроекономічні показники з боку соціально-культурного та демографічного середовища вказують на стабільний тренд погіршення ситуації в Україні для банківського бізнесу. У довгостроковій перспективі погіршення демографічних показників та соціального рівня життя призведуть до щорічного звуження банківського ринку.

На початку XXI століття експоненціально зростає важливість технологій для економіки в цілому, зокрема і у банківській сфері. Технології відкривають значно більші можливості та формують нові загрози.

Вплив технологій на банківський сектор є темою не одного окремого дослідження, тому доцільно розглянути лише основні тренди для всеохоплюючого PEST-аналізу:

1. Ряд можливостей для банків створюють Інтернет-технології. Більше 50% населення України були користувачами інтернету у 2013 році [23]. Таким чином, банки мають змогу надавати більшість своїх послуг дистанційно, а споживачі — відповідно їх отримувати. Інтернет — банкінг, Е — банкінг, мобільний банкінг — конкретні втілення інтернет технологій в банківську сферу.

2. Продуктом розвитку технологій та автоматизації є банкомати, платіжні термінали, POS — термінали. Такі технології створюють можливості і для банків і для клієнтів. Банк має можливість скоротити витрати на інкасацію, касирів, різного роду аналітиків, отримати бази даних, нівелювати загрозу оплати фальшивими купюрами. Для клієнта банкомати та платіжні термінали є зручними, оскільки вони надають їм доступ там, де

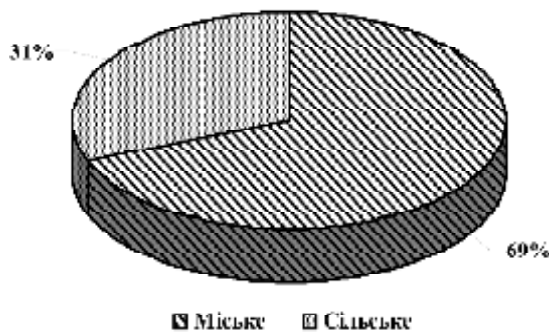

Рис. 6. Діаграма рівня урбанізації в Україні в 2013 році

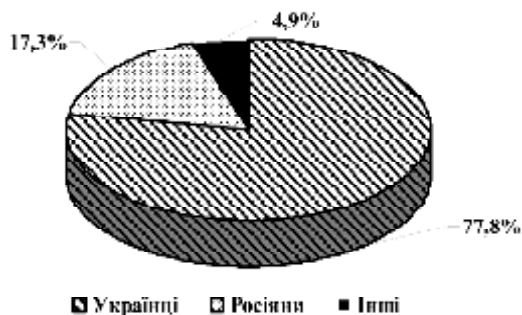

Рис. 7. Діаграма відсоткового співвідношення найбільших національних груп України у 2013 році

відсутні відділення банків, дозволяють обирати способи оплати тощо. Лідер українського ринку Приватбанк (22,4% [1]) володіє більш, ніж восьми тисячами банкоматів, а також 51% платіжних карт на ринку України [24]. Яскравий приклад, коли впровадження технологій формує стійкі конкурентні переваги.

3. Виникнення такого явища, як криптовалюти, несе певні загрози та можливості для банківського сектору. Повний перелік яких сьогодні, у 2014 році, не знає жоден із експертів. Найвідомішими на сьогодні є такі криптовалюти, як Біткоїн, Лайткоїн, Неймкоїн [25]. Децентралізована емісія, можливість проводити транзакції майже безкоштовно і без посередників, можливість проведення анонімних транзакцій — одні із найважливіших характеристик криптовалют [26]. Загрозою для банків є те, що споживачі можуть оплачувати купівлю товарів чи послуг, переказувати гроші напряму, без участі банку як посередника.

4. Розвиток інформаційних технологій змушує банки постійно оновлювати софт наприклад, пакети "Майкрософт", різного роду CRM системи. Відстаючі у цьому аспекті банки різко втрачають конкурентоспроможність.

Тренди в технологіях не тільки суттєво впливають на банківський сектор на макrorівні, а й всебічно трансформують його у контексті інформаційного періоду розвитку людства.

Проведений PEST-аналіз надав загальне бачення того, які рушійні сили на макrorівні впливають на банківський сектор. Серед чотирьох сфер, охоплених PEST — аналізом, все більшої ваги набувають технології. У довгостроковій перспективі досить важливим є врахування трендів у демографії України. А політико-правове і економічне середовища є твердинями, від яких напряму залежить сьогодні і майбутнє банківського сектору.

На основі PEST — аналізу та проекту стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 року [7] виділимо загальні тенденції та найдоцільніші аспекти макросередовища, на які повинні звернути увагу банки України сьогодні:

— Відбувається поступова адаптація вітчизняного законодавства згідно до міжнародних вимог, уніфікація

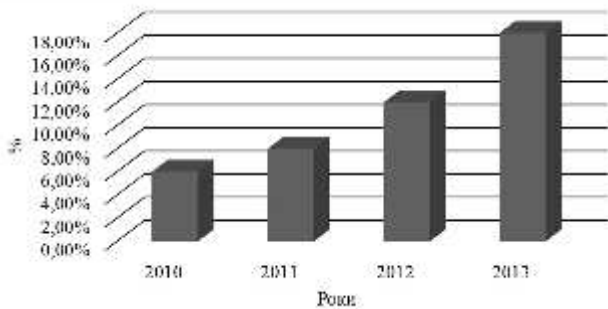

Рис. 8. Гістограма зміни розрахунків у безготівковій формі в Україні в 2010–2013 роках, у %

регуляторних механізмів, втілення європейський стандартів. Українські банки повинні поступово трансформувати свої внутрішні відділи та структури відповідно до нових умов для збереження своїх позицій на ринку.

— Банки України повинні бути готовими до того, що внутрішню інформацію можливо доведеться зробити відкритою.

— Законодавці звернули увагу на невисокий рівень корпоративного управління у банках України, тому ті банки, в яких є дана слабка сторона, повинні в найближчому майбутньому її нівелювати.

— Негативні тренди у економічному кліматі та інвестиційній привабливості економіки України суттєво не змінять тренд зростання ринку банківських послуг України в найближчих роках.

— Спостерігається тренд зростання розрахунків у безготівковій формі, зростання рівня використання платіжних карток. Так, у 2013 році 18% операцій були здійснені за допомогою платіжних карт, у 2012 році — 12%, а у 2007 — лише 3,6% [27] (рис. 8). Тому банки повинні з однієї сторони підтримувати цей тренд, а з іншої використовувати у своїх цілях.

— Банківські установи повинні бути готові до ймовірної другої хвилі економічної кризи, а також підвищити рівень управління ризиками.

— Демографічні тренди вказують про скорочення населення України, старіння нації. Тобто, в довгостроковій перспективі клієнтська база банків серед фізичних осіб буде неухильно скорочуватись; Витрати на залучення та утримання клієнта банку будуть зростати. Ця умова ще раз вказує на необхідність залучення якомога більшої кількості клієнтів протягом найближчих років, до фази насичення ринку.

— Відповідно до вищенаведеного тренду, банкам необхідно підвищити конкурентоспроможність послуг, повинен бути збільшений рівень лояльності клієнта до банку для збереження його під час більш жорсткої конкурентної боротьби у майбутньому.

— Серед демографічних явищ необхідно наголосити на нерівномірності заселення території України. Банківські стратегії повинні враховувати, що східні регіони мають більші темпи скорочення населення, ніж західні. В окремих західних областях, всупереч, загальнодержавному тренду, чисельність населення взагалі зростає. У довгостроковій перспективі демографія повинна враховуватись при відкритті нових філій чи розширенні мережі платіжних терміналів чи банкоматів.

— Тренди вказують, що банкам України обов'язково необхідно інвестувати в розвиток новітніх банківських технологій. Консерватори та банки, які затримуються на одному технологічному рівні, програють конкурентну боротьбу. Технології, описані в PEST-аналізі — це сьогодення. Банкам варто володіти випереджаючою інформацією про перспективні технології майбутнього для створення стійких конкурентних переваг.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз ринку банківських послуг України з позиції макросередовища вказує на прискорення

усіх процесів у суспільстві, настання періоду нестабільності та невизначеності. Чітко окреслений та стабільний тренд зростання може різко змінитись спадом або обвалом, а сьогоденні можливості завтра можуть стати загрозами і навпаки. Тому усі можливі напрями розвитку банку, запропоновані у дослідження, носять рекомендаційний характер. Банки України мають бути готовими до змін: до другої хвилі економічної кризи, до загострення конкурентної боротьби, до фази насичення ринку, до змін законодавства. Повинні бути використаними технологічні можливості інформаційної епохи та розроблено обґрунтовану маркетингову стратегію. Банки повинні зберегти лояльність свого споживача, якого вони отримали відносно легко в період становлення і розширення сектору.

Література:

1. НБУ: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
2. В Україні зростає кількість небанківських фінансових установ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/09/24/287976>
3. НБУ: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=119088>
4. НБУ: Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2302908>
5. Офіційний сайт Райффайзен Банку Аваль [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aval.ua/ru/>
6. Бюлетень НБУ. — 2014. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=4881597>
7. Стратегія розвитку фінансового сектору України (проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kbs.org.ua/files/dpee1.pdf>
8. Інформаційне агентство УНІАН. Госдолг Украины в 2013 году вырос до 73 млрд долларов США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.net/finance/876913-gosdolg-ukrainyi-v-2013-godu-vyros-do-73-mlrd.html>
9. The world factbook [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
10. Журнал Finance.ua. "Офіційне сальдо зовнішньоторгового балансу України в 2012 році" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2013/03/16/298203>
11. Ліга "Фінанси". Чистий приток інвестицій в Україну скоротився вдвічі. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2013/11/14/news/36343.htm>
12. Інформаційне агентство УНІАН. Рівень безробіття в Україні нижчий за середні показники в ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/847171-riven-bezrobittya-v-ukrajini-nijchij-za-seredni-pokazniki-v-es-yanukovich.html>
13. Щонедільна ділова газета "Комерсант Україна". Промисловості не до зростання. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/doc/2281693>
14. Інформаційне агентство УНІАН. Прибуток банків України в 2013 році склав 2,5 млрд долларів США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.net/finance/874318-pribyl-bankov-ukrainyi-v-2013-godu-sostavila-25-mlrd-grn.html>
15. Державна служба статистики України. Демографічна ситуація [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ds/kn/kn_u/kn1213_u.html
16. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 року (колектив авторів) / за редакцією члена-кореспондента НАНУ, д. е. н., проф. Е.М. Лі-

банової. — К.: Український центр соціальних реформ, 2006 рік — 138 с.

17. Сайт державної статистики України. Статистика населення України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Database/Population/databasetree_uk.asp

18. Населення міст, районів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pop-stat.mashke.org/ukraine-division.htm>

19. Національний атлас України. Населення та людський розвиток [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://wdc.org.ua/atlas/5010000.html>

20. Дозинський Р. Тенденції мовної ситуації в Україні // Вісник Лівів. УН-ТУ. — Серія географічна, 2006 рік. Вип. 33. — С. 217—227

21. Сайт державної статистики України. Рівень освіти в Україні. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrcensus.gov.ua/results/education_population/

22. Ігнатова О.М., Стародубцева Т.В., Тарасенко М.В. "Статистична оцінка доходів населення." Он-лайн видання "Ефективна економіка" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1859>

23. Архів bigmir.internet. Кількість користувачів інтернету України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bigmir-internet.com.ua/news/archive/year2006/12/>

24. Сайт приватбанку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://privatbank.ua/>

25. The Top 30 Crypto-Currency Market Capitalizations In One Place [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forbes.com/sites/reuvencohen/2013/11/27/the-top-30-crypto-currency-market-capitalizations-in-one-place/>

26. Гринберг Э. "Виртуальный золотой стандарт" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.forbes.ru/tehnо/internet-i-telekommunikatsii/67492-virtualnyi-zolotoi-standart>

27. Журнал Finance.ua. Почему украинцы стали чаще рассчитываться в магазине платежной карточкой [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2013/04/26/301122>.

References:

1. NBU: "Basic indicators of banks in Ukraine." (2014), available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 (Accessed 10 February 2014).

2. Finance.ua. (2014), "In Ukraine, a growing number of non-bank financial institutions." available at: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/09/24/287976> (Accessed 10 February 2014).

3. NBU: "Basic indicators of banks in Ukraine" (2014), available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=119088> (Accessed 10 February 2014).

4. NBU: "Basic indicators of banks in Ukraine" (2014), available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2302908> (Accessed 10 February 2014).

5. Official website of Raiffeisen Bank (2014), available at: <http://www.aval.ua/ru/> (Accessed 5 February 2014).

6. Buletен' NBU. — 2014. — № 1. (2014), available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=-4881597> (Accessed 7 February 2014).

7. Financial Sector Development Strategy of Ukraine (project) (2008), available at: <http://kbs.org.ua/files/dpee1.pdf> (Accessed 8 February 2014).

8. Informacionnoe agenstvo UNIAN (2014), "Ukraine's state debt in 2013 increased to 73 billion U.S. dollars." available at: <http://economics.unian.net/finance/876913-gosdolg-ukrainyi-v-2013-godu-vyiros-do-73-mlrd.html> (Accessed 5 February 2014).

9. The world factbook. (2013), available at: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html> (Accessed 13 February 2014).

10. Finance.ua. (2013), "Official net external balance of Ukraine in 2012." available at: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2013/03/16/298203> (Accessed 11 February 2014).

11. Liga "Finansy", (2014), "Net inflows of investment in Ukraine decreased by half." available at: <http://finance.liga.net/economics/2013/11/14/news/36343.htm> (Accessed 5 February 2014).

12. Informacionnoe agenstvo UNIAN (2013), "The unemployment rate in Ukraine is lower than the EU average" available at: <http://www.unian.ua/society/847171-riven-bezrobittya-v-ukrajini-nijchij-za-seredni-pokazniki-v-es-yanukovich.html> (Accessed 6 February 2014).

13. Ezhednevnaia delovaja gazeta "Kommersant Ukraina" (2013), "The industry is not to increase." available at: <http://www.kommersant.ua/doc/2281693> (Accessed 5 February 2014).

14. Informacionnoe agenstvo UNIAN. (2014), "Profit Bank Ukraine in 2013 amounted to 2.5 billion U.S. dollars." available at: <http://economics.unian.net/finance/874318-pribyl-bankov-ukrainyi-v-2013-godu-sostavila-25-mlrd-grn.html> (Accessed 15 February 2014).

15. Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni. Demografichna situacija (2014), available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ds/kn/kn_u/kn1213_u.html (Accessed 15 February 2014).

16. Livanova Je. M. (2006), "Complex Demographic Forecast for Ukraine for the period till 2050" Ukraїn's'kij centr social'nih reform, 138 s.

17. Sajt derzhavnoi' statystyky Ukraїny. Statistika naselennja Ukraїni (2014), available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Database/Population/databasetree_uk.asp (Accessed 15 February 2014).

18. Naseleennja mist, rajoniv Ukraїni. (2014), available at: <http://pop-stat.mashke.org/ukraine-division.htm> (Accessed 15 February 2014).

19. Nacional'nyj atlas Ukraїny (2014), Naseleennja ta ljuds'kij rozvitok. available at: <http://wdc.org.ua/atlas/5010000.html> (Accessed 17 February 2014).

20. Lozins'kij R. "Trends language situation in Ukraine". Visnik Liviv. UN-TU Serija geografichna, 2006 rik. vip. 33. pp. 217—227.

21. Sajt derzhavnoi' statystyky Ukraїny. Riven' osviti v Ukraїni. (2014), available at: http://ukrcensus.gov.ua/results/education_population/ (Accessed 17 February 2014).

22. Ignatova O. M., Starodubceva T. V., Tarasenko M. V. (2013), "Statistical evaluation of incomes in Ukraine", Efektyvna ekonomika, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1859> (Accessed 17 February 2014).

23. Arhiv bigmir.internet. Statistics number of Ukrainian Internet users (2014), available at: <http://bigmir-internet.com.ua/news/archive/year2006/12/> (Accessed 1 February 2014).

24. Sajt privatbanku (2014), available at: <http://privatbank.ua/> (Accessed 20 February 2014).

25. Goldcoin Forum (2014), "The Top 30 Crypto-Currency Market Capitalizations In One Place" available at: <http://www.forbes.com/sites/reuvencohen/2013/11/27/the-top-30-crypto-currency-market-capitalizations-in-one-place/> (Accessed 17 February 2014).

26. Grinberg, Je. "Virtual gold standard" (2014), Forbes, [Online], available at: <http://www.forbes.ru/tehnо/internet-i-telekommunikatsii/67492-virtualnyi-zolotoi-standart> (Accessed 17 February 2014).

27. Finance.ua (2014), "Why Ukrainians began to pay more in store payment card" available at: <http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2013/04/26/301122> (Accessed 18 February 2014).

Стаття надійшла до редакції 25.02.2014 р.